

OD IZROČILNIH VIROV K TVORNI PODLAGI ZA PRODOR NOVEGA

Gregor Kocijan, *Kratka pripovedna proza od Trdine do Kersnika, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1983, 315 str.*

Kocijanova knjiga, ki bi jo rad priporočil v branje, zastavlja, razrešuje in med seboj povezuje pomembna književnozgodovinska in teoretična problema:

1° sinhrono analizo književnoumetniške zavesti ustvarjalnega subjekta, kakor jo je mogoče razbrati iz kompozicijske in snovne organiziranosti konkretne kratke prozne pripovedi, katere splošni model razprava po skušnji tradicionalne in moderne evropske in ameriške literarne teorije enoumno definira le po obsegu, in

2° sintetični pregled sprememb v književnoumetniški zavesti kulturnega prostora, ki jih je mogoče rekonstruirati iz književnozvrstnega niza med »izročilnimi viri« in tvorno »podlago za prodor novega«.

Mejni točki ustrezata začetku slovenske leposlovne proze (in zaradi zgodovinskega stanja reči tudi začetku kratke slovenske pripovedi) in začetku slovenskega modernističnega proznega snovanja, ki ga je tudi uresničila kratka pripoved; mednju je ujeto, pregledno urejeno in razloženo dvojno gradivo: »visoko umetniška dela«, ki s svojo dognanostjo oblikujejo po Žigonu zgodovino knjižnega jezika, in drugorazredno prozno snovanje, ki kljub konservativni formi in jeziku mestoma snovno in nazorsko prehiteva etabliirano literaturo in skupaj s prevodnimi besedili po Hladniku kroji splošni (neizbrani) okus dobe in okolja.

Obeh raziskovalnih korpusov se Kocijan loteva po temeljiti analizi ugotovitev slovenske literarne vede od Trdine do Kmecla, pri čemer – žal – med zbranimi deli slovenskih klasikov, ki so oblikovala in še oblikujejo način branja, ne upošteva obeh Slodnjakovih izdaj Levstikovega opusa, po pretresu teorij o kratki prozni pripovedi in po zglednem prikazu analitičnega vzorca, ki po osnovnih konstrukcijskih postopkih nazorno ločuje kratko prozno pripoved od srednje dolge.

S tem postaja Kocijanova knjiga natančna in hkrati pregledna zgodovina ne le kratke slovenske prozne pripovedi, temveč (in morda predvsem) zgodovina ustvarjalnega umetniškega duha, kakor se kaže skozi spreminjanje intencionalnosti kratkih proznih besedil (od moralistične didaktike, prek duševne analize, konstruiranja dogodka kot dogodka, junaka kot junaka ali kot pretveze intelektualnega tipa do ustvarjanja razpoloženja v liku, pejsažu ali stanju) in instrumentalnosti jezika in pripovednih postopkov, ki jih je mogoče ocenjevati – in temu se knjiga ne izogiblje – z merjenjem estetskih učinkov, ki so adekvatni specifični intenci besedila, jo prehitevajo ali zaostajajo za njo.

Razvojna podoba obeh linij, ki se prepletata med seboj, temelji v knjigi na hierarhizaciji in selekciji gradiva ter na sopostavljanju rezultatov analiz. Zato je posebno dragocen natančen kronološki popis natisov vseh kratkih proznih pripovedi v drugi polovici 19. stoletja, ki je knjigi priložen; s podatkom o natisu namreč informira tudi o funkcioniranju (delovanju in učinkovanju) posameznih del, o njihovi recepciji in odzivnosti, ki se nanjo besedilo mestoma tudi sklicuje.

Razvojno zaporedje in analiza gradiva oblikujeta v knjigi Gregorja Kocijana zgodbo rasti slovenske kratke prozne pripovedi od individualno nediferenciranih ljudskih korenin do bujnega ustvarjalčevega osebnega razcveta, in to na način, ki ne zanemara tesnih vezi drugega z drugim.

Tone Pretnar
Filozofska fakulteta v Ljubljani